

Sortida d'estudi a la Vall de Ribes. **Cicle *Les altres comarques***

Jesús Burgueño

Deia l'excursionista Cèsar August Torras que “la Vall de Ribes és una comarca ben definida en tots llurs aspectes. Forma un gran reclòs muntanyenc envoltat pel gran nervi de la carena pirinenca i per gegantescos brancals que se'n desprenen i que venen a encarar-se en l'estret Pas de les Coves de Ribes” (1921). També Francisco de Zamora, en el seu viatge del 1787 s'adonà que “no tiene más camino ni más entrada natural que la salida que tienen las aguas”. És aquest caràcter extraordinàriament clos, juntament amb la seva singularitat històrica, el que ha fet que la Vall de Ribes hagi estat considerada una petita comarca.

L'excepcionalitat històrica es concreta, d'una banda, en el fet d'haver format una vegueria pròpia en època medieval i una sotsvegueria formalment vinculada a Puigcerdà en època moderna. D'altra part, són notables els persistents vincles històrics de la vall amb les terres del Pirineu axial (sense oblidar, però, els forts lligams amb els monestirs de Ripoll i Sant Joan de les Abadesses): Ribes va pertànyer al comtat de Cerdanya, al corregiment de Puigcerdà, al bisbat d'Urgell, al deganat eclesiàstic de Cerdanya...

És clar que, com tota comarca pirinenca, la Vall de Ribes ha establert les relacions comercials i de tot tipus seguint el curs de les aigües. A diferència de l'indecís trajecte inicial del Ter, el Freser davalla directament de nord a sud, com si tingués molt clar que l'economia de la vall havia d'estar íntimament vinculada a la ciutat comtal. Una vall de muntanya poc pot oferir a les comarques veïnes del mateix caire perquè produeixen si fa no fa els mateixos productes, més aviat són competència que no pas clients. És amb les ciutats i amb les comarques de la plana cap a on cal establir els intercanvis comercials. Tant se val si parlem

de la transhumància, del proveïment de carn a Barcelona (a Ribes “el pan es la carne”, deia Zamora), dels pioners aprofitaments hidroelèctrics al Freser o dels turistes de cap de setmana: per a tots aquests afers la gent de la Vall de Ribes sempre ha mirat cap al sud.

També és indiscutible que la connexió de la vall amb Ripoll no presenta avui dia cap mena de complicació i que els ribatans obtenen prou còmodament els serveis especialitzats a Campdevànol (hospital), Ripoll o Vic (i a Barcelona, és clar). Per això, en principi l'encaix de la Vall de Ribes dins el Ripollès no seria problemàtic si no fos per la prevista creació de les vegueries de la Catalunya Central i de l'Alt Pirineu, les quals tiben i posen en qüestió l'adscripció territorial del conjunt del Ripollès i de les seves tres parts, geogràficament i històricament ben diferenciades: Camprodon, Ribes i Ripollès estricte. De la mateixa manera que a la Pedra dels Tres Bisbats, situada a la serra Cavallera (trifini de Pardines, Vilallonga de Ter i Ogassa) conflüïen antigament els bisbats d'Urgell, Girona i Vic, es pot aventurar que un dia hi podria haver el contacte de les vegueries de l'Alt Pirineu, Girona i la Catalunya Central? Val a dir que en el camp eclesiàstic, els anys cinquanta el bisbat de Vic se'n sortí d'absorbir l'arxiprestat gironí de Camprodon, però no pas l'arxiprestat urgellenc de Ribes; segons ens explicà Miquel Sitjar, els d'Urgell van adoptar un eficaç estratagema: declarar la Mare de Déu de Núria patrona del bisbat (1956).

A la taula rodona celebrada a l'Ajuntament de Ribes per la SCG (25-X-2008), es va titllar d'absurda –en el seu moment, ara fa 175 anys– l'adscripció del Ripollès (ja no diguem d'una part de la Cerdanya) a la província de Girona. No endebades en la primera i més raonada divisió provincial (1822), Ribes, Ripoll i la Cerdanya restaven unides a Barcelona. Fóra la unió de Ribes a l'Alt Pirineu un absurd similar al comès per Javier de Burgos en adscriure la vall a Girona? Els membres de la taula no ens ho aclariren, perquè el debat territorial hores d'ara no està obert i cal esperar a conèixer pros i contres de cada opció. En tot cas, és clar que una vegueria del Pirineu mai no serà una regió funcional; la seva justificació, en tot cas, haurà de ser d'un altre tipus.

En favor d'una hipotètica adscripció pirinenca hi jugarà la construcció del nou traçat de l'Eix Pirinenc entre Alp i Ribes de Freser. La visita de la SCG va coincidir amb l'adjudicació de la redacció del projecte del tram Ribes-la Molina, amb un túnel de 1.700 m; igualment es preveia per al 2010 (abans de les retallades pressupostàries degudes a la crisi econòmica) l'inici del túnel de la variant de Ribes (1.500 m), a la muntanya de Sant Antoni. Cèsar A. Torras va escriure el 1921, quan el tren ja havia arribat a Ribes de Freser i s'estava enlllestint el complex traçat ferroviari fins a Puigcerdà: “Tan prompte la locomotora atravesi el Pirineu per la foradada de Toses, Ribes tornarà a apropar-se a Puigcerdà i es refermaran els antics llaços d'afinitat històrica i de relació mercantil entre la Vall de Ribes i la Cerdanya.” Es pot tornar a afirmar el mateix respecte de la futura nova carretera? Sigui com sigui, crida l'atenció que el nou traçat de Toses es faci abans que els dos trams de caràcter transversal del mateix

Eix Pirinenc que resulten imprescindibles per tal de vertebrar mínimament la pretesa vegueria de l'Alt Pirineu i Aran: el Cantó, entre el Pallars Sobirà i l'Alt Urgell, i Llevata-Perves, entre l'Alta Ribagorça i el Pallars Jussà.

Els atractius de la Vall de Ribes (Núria, la neu, les aigües, els boscos, el romànic...) són prou coneguts de tothom. El ferrocarril aviat permeté l'establiment d'una estreta relació turística amb Barcelona, tenint com a focus d'atracció inicial els Banys de Ribes o hotel Montagut (el primer establiment data del 1869). Les fites bàsiques d'aquest procés d'integració en la xarxa ferroviària van ser l'arribada del tren a Ripoll (1880), a Ribes de Freser (1920) i la construcció del cremallera de Núria (1931).

La dramàtica crisi del tèxtil (l'empresa Saida tancà el 1992) va alterar la fesomia industrial de Ribes de Freser; la Colònia Recolons (1884) resta com a testimoni arquitectònic d'un passat sense el qual no es poden entendre, per exemple, fets històrics com ara la bipolarització social de la vila de Ribes durant la guerra civil. La crisi industrial va dur el despoblament; la vall compta ara amb 2.900 hab., dos milers menys que el 1960. Per la mateixa raó el turisme domina l'activitat econòmica de la Vall de Ribes. Als pobles petits les segones residències suposen al voltant del 60% dels habitatges (i en alguns casos més); afortunadament la majoria d'aquestes construccions estan prou ben integrades en el paisatge.

La sortida de la SCG a la Vall de Ribes consistí en una agradable passejada fins a l'ermita de Sant Antoni (1.278 m), privilegiat mirador penjat 360 part damunt Ribes. Els magnífics boscos de la vall –en bona part comunals– fan difícil fer-se càrrec avui dia de la desforestació que la vall havia patit com a conseqüència de conreus, pastures i fargues; a finals del s. XVIII Zamora deia que “todos estos montes están pelados y cada día se ven en más apuro para la leña”. Les fotos antigues testimonien la radical transformació experimentada pel paisatge del Ripollès en el darrer mig segle.

El recorregut del matí es completà amb una visita a Queralbs per tal d'admirar l'església romànica de Sant Jaume i en particular el seu magnífic porxo amb cinc columnes de marbre blau i capitells bellament esculpits. A l'interior de l'església és fa evident la reedificació de la nau a conseqüència del terratrèmol del 1428. Les ruïnes dels castells de Ribes i Queralbs ens parlen d'altres destruccions, en particular les efectuades pels francesos durant la Guerra Gran. Havent comprovat les dificultats de travessar en autocar l'encaixonada vila de Ribes en dia de mercat, ens adreçarem al poble de Ventolà per tal de dinar.

L'acte de la tarda consistí en una taula rodona a la Casa de la Vila de Ribes de Freser. Cal agrair l'hospitalitat de l'Ajuntament i la franca col·laboració del Patronat de Turisme i de les persones que intervingueren: el filòleg i historiador Miquel Sitjar, la gerent de l'esmentat Patronat, Montse Benadé i l'alcalde de Ribes de Freser, Marc Prat. Sitjar féu una reflexió de caire històric sobre l'encaix territorial de la Vall de Ribes. Montse Benadé ens va fer una completa caracterització del sector turístic, dels seus punts forts i de les seves debilitats,

com ara l'estacionalitat. La vall compta amb un centenar de negocis turístics i un nombre similar de comerços; la capacitat d'acollida se situa prop dels 3.000 llits (com a dada remarcable s'apuntà que Núria assolí enguany un màxim de 52.000 visitants/dia). Marc Prat ens exposà, de forma clara i concisa, les característiques socioeconòmiques de la vall i en particular la problemàtica urbanística de Ribes. Entre altres aspectes explicà les dificultats d'assentament de població jove a causa de l'alt cost dels pisos nous en comparació a altres localitats del Ripollès. També es referí a la iniciativa pionera del telecentre (Televall), impulsat per l'Ajuntament. Igualment manifestà la seva voluntat de reactivar la Mancomunitat de la Vall de Ribes per tal de coordinar diverses actuacions dels sis municipi. Això darrer ens va fer recordar novament el viatger Zamora, qui explicava que "el valle forma un ayuntamiento en las cosas concernientes a ella, y tiene un bayle general al cual están sujetos los particulares que hay en los pueblos"; al capdavant cercar fórmules de col·laboració entre els municipis de la Vall de Ribes no és inventar res de nou.

Part dels components de la sortida al mirador de Ribes de la muntanya de Sant Antoni. El mirador aprofita un sòlid búnquer de comandament camuflat amb pedres, al qual s'accedeix per la part inferior dreta de la imatge. Aquesta defensa forma part de l'anomenada línia P (o línia Gutiérrez) de búnquers que Franco va fer construir tot al llarg de la frontera amb França a finals de la Segona Guerra Mundial amb la pretensió d'aturar (!) un hipotètic avenç aliat. De rerefons, en primer terme Puig Cornador i a l'horitzó supraforestal, d'esquerra a dreta, Torreneules, el Balandrau i Puig Cerverís. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Rafael Giménez, Rafael Rosaura, Enric Bertran, M. Carme Montaner, Francesc Nadal, Aina Pedret, Cèsar Pasadas, Xavier Rosselló, Joan Olivar, Alba Badias, Glòria Carbonell, Marta Planas, Montse Carbonell, Mireia Garcia, Swapna Sanromán, Pol Fàbregas, Xavier Martín, Alba Viana, Miguel Herrada, Sergi Ramírez, Míram Madueño, Marc Puigventós, Frederic Torres, Rosa Anna Felip i Mireia Baylina.

Rosa Anna Felip, Enric Bertran, Carme Montaner, Francesc Nadal, Rafael Giménez, Angelina Blasi, Magda Badias i Jesús Burgueño davant l'església de Queralls.

Boix grèvol monumental de Ventolà.

Taula rodona al saló de plens de l'Ajuntament de Ribes de Freser.
D'esquerra a dreta: Montse Benadé, Miquel Sitjar, Marc Prat i Jesús Burgueño.